

Haagse treinmoord uit 1921 blijft mysterie

Het lijkt bijna op een thriller van Agatha Christie, maar deze moord is waar gebeurd. Mogelijk herinneren sommige lezers van De Oud-Hagenaar deze gebeurtenis nog wel van hun ouders. De geheimzinnige moord is nimmer opgelost. En de onheilspellende naam van François van 't Sant zweefde boven het onderzoek.

Op Oudejaarsavond stopte om 20.36 uur de sneltrein uit Amsterdam op een perron van station Hollands Spoor. Het zou één van de laatste treinen van het jaar 1921 zijn. Het was niet druk; de meeste mensen zaten tevreden thuis te wachten op het nieuwe jaar. Een kruier en een portier zagen door het raampje in een eerste klascoupé een man ineengekrompen onderuit liggen. Ze dachten aanvankelijk aan een dronkard of iemand die onverwacht niet goed was geworden. Maar al gauw bleek dat het om een lugubere moord ging. Toen de onderstationschef kwam kijken, bleek de man in een plas bloed te liggen. Naast hem lagen twee lege hulzen van een revolver. Zelfmoord werd uitgesloten door de politie, die afkomstig was van het bureau aan de Rijswijkseweg, omdat het moordwapen ontbrak.

De vermoorde man bleek al gauw geïdentificeerd te kunnen worden als Jacques Wijsman. Hij had geen papieren bij zich; dat hoefde nog niet in die tijd. Zijn naam was genaaid in zijn onderbroek. Mr Jacobus Lambertus Wijsman stond in zijn omgeving bekend als een keurige advocaat van nette ouders. Hij was geboren op 31 december 1889 en was dus noodlottigerwijs op de dag van zijn 32-ste verjaardag vermoord. Wijsman werkte op het Amsterdamse advocatenkantoor van L. van Gryck jr en was op Oudejaarsavond naar Den Haag gekomen om de jaarwisseling bij zijn ouders te vieren. Zijn ouders wachtten die avond bezorgd in hun herenhuis aan de Emmastraat 18 op de komst van hun zoon. De uren vlogen voorbij, maar hun dierbare zoon kwam niet. Toen de 70-jarige vader Wijsman, een gepensioneerd hoofdcommiss van de PTT, de volgende dag ging informeren bij de politie, hoorde hij het slechte nieuws.

Dubbelleven

Het leven van de ongehuwde Wijsman was zeer gecompliceerd. Hij had een

eenvoudige kamer aan het Amsterdamse Rokin, waar hij zich volgens zijn hospita altijd keurig en voorbeeldig gedroeg. Hij was beleefd en had goede omgangsvormen. Vermoedelijk was zij niet op de hoogte van zijn voorkeur voor de herenliefde. De meeste tijd bracht hij door bij acteur Gerard Vrolijk aan de Grensstraat, die een byzondere vriendkring had waarmee Jacques zich uitmuntend mee wist te vermaken. Op allerlei gebied. Wijsman leidde een dubbellevens; homofielen werden nauwelijks geaccepteerd in de samenleving en voelden zich het aangenaamst in hun eigen subcultuur. Samen met vrienden en intimi moet Jacques zijn korte leven hebben doorgebracht. Ook bij zijn ouders was zijn homofiele voorkeur totaal onbekend. Voor de buitenwereld etaleerde Wijsman zich als een gedistingeerde advocaat.

Het moordonderzoek verliep uiterst klungelig. De trein was niet in Den Haag blijven staan, maar doorgereden naar Rotterdam. Daar pas werd door de politie het compartiment verzegeld. Het waren losse tuituigen en alleen bij de haltes kon er in- en uitgestapt worden. In Amsterdam zat het slachtoffer met twee passagiers in de coupé: één ervan was -wat later bleek- een 24-jarige verpleegster. Twee minuten voor vertrek, kwam een man in gabardine jas bij hun zitten. De vrouw vertrek, kwam een man in gabardine jas bij hun zitten. De vrouw van Haarlem weer de trein, maar wanneer de man was verdwenen bleef een raadsel. De trein stopte alleen te Haarlem en Leiden, dus vermoedelijk heeft de man in één van deze stations de trein verlaten. Hij gold als verdachte nummer 1. En alle oproepen in de kranten ten spijt: de man werd niet gevonden en daardoor beschouwd als de dader.

Speculeren

Allerlei geruchten deden de ronde. Van diverse kanten kwamen tips naar de politie. Zo had een vrouw bij Leiden een schot gehoord en zei tegen haar man, "wat beginnen ze vroeg met

Jacques Wijsman.

knallen dit jaar". Spoedig werd de ene man na de andere opgepakt die aan het signalement voldeed, dat de verpleegster van de treincoupé had opgegeven.

De mogelijke dader moest een stevig persoon zijn geweest met een gabardine jas en een simpel, maar beschaafd artiestenhoedje op. Zeker 1.80 lang, een rose gelaatskleur en donkerblond achterovergekamd haar. Hij droeg opvallende rijglaarzen. Ondertussen

Wijsman. De speurders zagen er weinig heil meer in. Enkele kleine tips werden nog wel nageplozen, zoals in 1924 toen er in een urinoir te Breda stond geschreven. "De moordenaar van Wijsman woont te Deventer, straat en nummer ..". De politie sprak van een flauwe grap van een geestesgestoorde, maar moet toch ook geweten hebben dat homocontacten vaak via urinoirs verliepen. De vraag die steeds meer werd gesteld, is of de

uit elkaar te houden. De fantasie neemt steeds meer de vrije loop naar mate het plegen van de afschuwelijke daad verder in het verleden ligt. Maar de zaak stonk. Dat bleek te meer in 1927 toen een heleboel gissingen en geruchten werden gepubliceerd in het populaire blad De Wereld. We zijn dan ruim vijf jaar verder.

Blonde Dolly

Duidelijk was dat Wijsman zich in de betere kringen bevond en mogelijk had hij iets gezien of gehoord wat niet verder verteld mocht worden. Gesuggereerd wordt dat Wijsman mogelijk betrokken was bij chantage. In de coupé waarin hij werd doodgeschoten zou hij beroofd zijn van een brief, waarin compromitterende mededelingen stonden over enkele hoge Nederlanders. Zaken die het daglicht niet konden verdragen en die mogelijk te maken hadden met het leven in de homowereld. Het is één van de vele moorden in Den Haag die nooit is opgelost en waarover altijd een waas van geheimzinnigheid is blijven hangen. Net zoals bij Blonde Dolly, de prostituee aan de Nieuwe Haven, zou ook Wijsman verschillende duistere feiten kennen van personen uit het liefdesleven. En daarvoor diende hij uit de weg te worden geruid.

Inmiddels zijn we bijna 100 jaar verder. De moord blijft nog steeds een raadsel. Vooral omdat volgens vele geruchten de politie -net zoals bij Blonde Dolly- informatie achter heeft gehouden. Hoofdcommissaris François van 't Sant wilde niet dat deze zaak werd opgelost, omdat dan de namen van deftige en voorname heren op straat zouden komen te liggen. En ook Wilhelmina wist maar al te goed, hoe uitermate handig Van 't Sant was met het bedekken van rose zaken met de mantel der liefde.

F.J.A.M. van der Helm
helmhuis@ziggo.nl

Rouwstoet.

werd ook Jacques' privéleven onder de loupe genomen. Rechercheurs uit Amsterdam en Den Haag probeerden zijn leven in kaart te brengen. Een Hagenaar loofde zelfs een bedrag van 1.000 gulden uit als tipgeld.

De combinatie van het daderprofiel en de beloning zorgde voor een ware stroom aan tips, die allemaal door de politie werden nagevolgd. De meeste vreemde figuren werden als dader opgepakt en verhoord. Zo werd half februari een student gearresteerd voor de moord. De jongeman had zijn snor afgeschoren en was daardoor op eens verdacht geworden. Bij zijn arrestatie riep hij uit: "Ik verdacht van een moord op Wijsman!" en dat bleek voor de politie een extra reden te zijn, dat hij de dader was. Met zulk simpel buijtsing ging de politie te werk.

Uiteindelijk werd het stil rondom

politie expres zo klungelig te werk ging. Was het allemaal de schuld van hoofdcommissaris François van 't Sant? Dezelfde man die voor koningin Wilhelmina de obscene gangen, maar vooral de vele bordelen en kroegen van haar gemaal moest nalopen? In 1925 werd er bij de Haagse politie een verklaring afgelegd door iemand van het vreemdelingenlegioen die ene Kray als moordenaar aanwees. Allemaal onduidelijke processen-verbaal, die door de politie zo goed en zo kwaad als het ging, werden nagevolgd. Ook deze verklaring leverde niet het gewenste resultaat.

De zaak stonk

Wat was er toch gaande bij die geheimzinnige moord? De Haagse bevolking bleef het zich jarenlang afvragen. De berichten over de moord waren ook in Indië doorgedrongen. Op laatst is het moeilijke feiten en mythen

Station Hollands Spoor in 1930.